

навчання університету інноваційних форм та технологій навчання. Ці технології активного спілкування між студентами – викладачами та студентами – студентами забезпечують можливість кожному студенту бути активним у навчанні, відкритим до обміну набутим досвідом й індивідуальним поглядом і ставленням до власного професійного зростання й саморозвитку, сприяє розвитку творчого потенціалу та отриманню задоволення від виконаної роботи.

Список використаних джерел

1. Наливайко О., Друганова О., Іваненко Л. Використання технології «Воркшоп» у роботі зі студентами класичних університетів. *Педагогічний процес: теорія і практика (серія: Педагогіка)*. № 3-4 (66-67), 2019. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/927780.pdf> (дата звернення: 02.11.2022).

2.3. Соціальні комунікації за умов віддаленого навчання

Вікторія БІЛОШАПКА, к.е.н., доцент
кафедра банківської справи та страхування

ДИСТАНЦІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ОСОБЛИВА КОМУНІКАЦІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТІВ

Явище комунікації виявляється у тому, що суб'єкт передає певну інформацію (знання, ідеї, ділові повідомлення, фактичні відомості, вказівки, накази тощо), яку одержувач повинен лише прийняти, зрозуміти, добре засвоїти і відповідно до цього діяти. Таким чином, і під час спілкування, і при комунікації здійснюється передача інформації. Проте поняття «спілкування»

ширше, оскільки пов'язане з психологічними процесами розуміння та сприйняття людини людиною (людини та колективу), взаємодії людей. Необхідно враховувати також, що у спілкуванні люди обмінюються як фактичною, так і емоційною інформацією. Розглядаючи специфіку дистанційного навчання, безумовно, необхідно враховувати не лише аспекти, пов'язані з обміном інформацією, а й аспекти, пов'язані з розумінням та взаємодією як між викладачем і студентами, так і студентів у колективі.

Дистанційне спілкування – особлива комунікація, до неї неминуче долучаються деякі проміжні ланцюги. Для багатьох викладачів технічні механізми, за допомогою яких потрібно здійснювати комунікацію зі студентами, стали важкою перешкодою. Викладачі передають свої повідомлення (завдання) адресату (студентам) через третіх осіб (наприклад, платформа ZOOM). Отже, в людське спілкування втручається машина, суто технічний елемент. Значна дистантність, крім технічного аспекту, характеризується й іншими проблемами. Необхідно одночасно: працювати згідно з програмами навчання (а це різні курси та профілі, різні дисципліни та рівні навчання), оперативно перевіряти надіслані студентами виконані завдання, керувати, контролювати, коментувати, роз'яснювати, напрацьовувати по ходу нові навички, відшліфовувати свої «цифрові» вміння (створювати курси, тести). Регламентованість, підвищена увага до контенту повідомлень, обережність у виборі лексики, необхідність чітких формулювань завдань – це також із галузі супроводу процесу дистанційного навчання. При цьому для кожної форми навчання необхідно зберегти професійну спрямованість завдань. Водночас у рамках регламентів та суворих обмежень важливо зробити процес навчання цікавим, залучити студентів до процесу роздумів за допомогою творчих завдань, утримати увагу.

По суті, вищезначені питання можна успішно вирішувати в рамках тренду ХХІ ст. – смарт-освіти, що задіює весь доступний онлайн-контент. Для навчання у вузі в епоху електронних технологій потрібно задіяти не тільки все фізичне, а й віртуальне середовище. Ресурси інтернету, де є велика кількість

матеріалу професійно значущого характеру, дозволяють організувати навчальний процес більш ефективно, формувати у здобувачів якості, важливі для майбутньої професійної діяльності. Викладачу залишається методично опрацювати ці джерела й запропонувати здобувачам цікаві творчі завдання, застосувати свої знання та вміння в галузі креативної педагогіки. Націлити здобувачів на креативність, генерування нових ідей та відмову від стереотипів мислення, вирішення проблемних ситуацій у результаті пошуку свіжих підходів з різних точок зору – це завдання виявилось цілком реально вирішувати у дистанційному режимі.

Важливим у дистанційному спілкуванні є емоційний компонент. Про емоційне насичення комунікації у дистанційному навчанні не слід забувати. І це виявилось, на наш погляд, найскладнішим. Оскільки без живого спілкування, коли викладач має у своєму розпорядженні цілий спектр засобів для якісної синхронної комунікації (жест, міміка, голосове акцентування та ін.), задіяти емоційну, як і інтелектуальну сторони асинхронно справді нелегко. Практично з'являється якась ілюзія спілкування. Відомо, що торкнутися емоційної сторони значною мірою дозволяють інтерактивні технології, формат, який позитивно сприймається студентами. Проте ми переконалися в тому, що навіть в умовах залучення інтерактивних технологій інтерактивність обмежена набором заздалегідь продуманого функціоналу в системі дистанційного навчання, заснованого на питаннях та відповідях. Наблизити з їх допомогою живе спілкування з викладачем неможливо, тим паче його замінити.

З одного боку, асинхронні засоби комунікацій дозволяють великою мірою економити час, виявити гнучкість тощо. Можливість брати участь у навчальному процесі у зручний час допомагає здобувачам заощадити час та сили, не залежати один від одного, витратити індивідуально необхідний час на засвоєння нового матеріалу та виконання завдань. Проте дуже яскраво виявилось відчуття, що онлайн-комунікація має свої межі. Як з технічних причин, так і більшою мірою з багатьох інших. Ніщо не може замінити

безпосереднє спілкування між викладачами та студентами. Здобувачі молодших курсів вказують, що їм не вистачає офлайн-занять, живого спілкування, ситуації, коли вони можуть виявити повніше свою креативність тощо. Саме унікальне університетське середовище завдяки таким важливим компонентам, як відчутті, тактильні, візуальні, дозволяє відчувати повноту навчання. Виявляється, що студенти сумують за будівлею, сходами, університетськими аудиторіями та холами, бібліотекою, студентським кафе і навіть територією біля будівлі. Онлайн-середовище цього надати не може.

Зупинимось на деяких загальних правилах та нормах спілкування у дистанційному навчанні, дотримання яких допоможе зробити процес навчання більш ефективним. Так, вимоги до культури спілкування у дистанційному навчанні повинні враховувати:

- 1) дотримання загальних правил ефективного спілкування у повсякденній та діловій сферах, застосування на практиці риторичних знань;
- 2) специфічні особливості педагогічного спілкування, зокрема під час дистанційного навчання;
- 3) особливості спілкування, правил ефективної мовної поведінки у середовищі Інтернет.

Звичайно, всі вказані вимоги взаємопов'язані і враховують основні цілі дистанційного навчання, а саме:

- 1) дати можливість студентам удосконалювати і поповнювати свої знання згідно діючих освітніх програм;
- 2) отримати якісну освіту з обраної спеціальності.

Психологічні якості особистостей студентів, рівень їхньої навченості визначаються на етапі анкетування, виконання тестів, як правило, на початку курсу дистанційного навчання. При цьому важливо, щоб викладач отримав справді об'єктивну, достатню для оптимальної організації процесу навчання характеристику студентів. Що ж до особистості педагога, то у переважній більшості випадків студентам хочеться бачити на екрані реального викладача.

Ціль конкретного дистанційного заняття також впливає на форми спілкування. Наприклад, якщо студент знайомиться з новим матеріалом, представленим у курсі дистанційного навчання, виконує тестове завдання, викладач може лише фіксувати результати цієї роботи, не втручаючись у процес її виконання. Але якщо викладач хоче проаналізувати застосування отриманих знань на практиці, реалізувати повною мірою зворотний зв'язок з, ставлячи проблемні питання, на які вони відповідатимуть електронною поштою, в телеконференції або в чаті, то доцільно заздалегідь продумати організацію спілкування. Це саме стосується спілкування студентів у процесі виконання проектів малих творчих груп. При цьому важливо, щоб комуніканти вміли коротко викладати основну думку, вести дискусію, аргументувати свою точку зору, формувати загальну точку зору, яка враховує думки сторін.

Треба також відмітити, що особливістю дистанційного спілкування є дистанційно - часовий розрив, відсутність інтонації, пауз, невербальних засобів спілкування загалом, які доповнюють вербальні засоби у реальному спілкуванні. Певний апофатизм і неформальна комунікація у соціальних мережах також знижує рівень контролю і може навіть породжувати конфліктні ситуації або двозначність. Соціально-психологічною основою та причиною конфлікту може виступати саме неформальна комунікація (неповнота, неточність фактів, сторонні факти, ненадійність джерела інформації), або її феномени (оприлюднення скандальної інформації, мимовільна дезінформація, чутки, міфи). Вирішення конфліктної ситуації може залежати не тільки від суб'єктів конфлікту, але також від прямих та непрямих його учасників, «третьої сторони», яка може бути посередником, так і підбурювачем конфліктної ситуації. Відомо, що гумор може як спровокувати, так і нейтралізувати конфліктну ситуацію в умовах анонімності та дистанційно-часового розриву доступу інформації. Без візуалізації в умовах дистанційного спілкування гумор або сарказм можуть розпалювати конфліктну ситуацію, сприйматися як загроза, образа.

Найбільшу увагу при дистанційному навчанні викладач приділяє різним формам роботи, спрямованим на реалізацію особистісно-орієнтованих технологій спілкування та співробітництва. Деякі аспекти цієї діяльності: організація оптимальних (за різними параметрами) малих творчих груп; моніторинг виконання завдань, спрямованих на засвоєння знань та їх перевірку; аналіз та оцінка творчих завдань, засвоєних знань, умінь, навичок у вирішенні конкретних проблем, тощо.

Можна стверджувати також, що для студентів та викладачів дистанційного навчання, що знаходяться на відстані один від одного, особливо важливий настрій на порозуміння, конструктивний діалог, толерантність, дружній, але водночас діловий стиль спілкування. Це, безумовно, створює необхідні умови для успішної реалізації дистанційного навчання.

При опануванні нового матеріалу викладачу дистанційного навчання також слід:

- планувати можливу інтерпретацію матеріалу студентами;
- передбачати можливі питання та підготувати на них досить розгорнуті та повні відповіді;
- підбирати приклади досліджуваного явища;
- передбачити додаткові форми спілкування (чати, листи електронною поштою) у разі потреби;
- давати відомості про існуючі джерела інформації на запропоновану тему тощо.

Нам видається важливим, щоб викладач дистанційного навчання тактовно (в неявній формі) здійснював функції комунікативного лідера. Це виявляється у тому, що він: створює в студентів необхідний психологічний настрій на сприйняття інформації, розв'язання завдань, співробітництво; чітко та ясно формулює питання, намагається зробити їх максимально цікавими, а також прагне отримати вичерпні відповіді; веде бесіду (у чаті, ZOOM-конференції), ненав'язливо спрямовує дискусію в потрібне русло, не дає змоги відвести убік від предмета обговорення; уважно аналізує відповіді,

мотивовано оцінює їх; враховує психологічні особливості студентів, стимулює висловлювання інтровертів, «охолоджує запал» екстравертів, надає можливість усім висловити свої думки, пом'якшує різкі висловлювання опонентів, запобігаючи конфліктам.

На завершення вкажемо, що для того, щоб допомогти студентам подолати почуття ізоляції, потрібно створити блог або груповий чат для спілкування, а також спонукати їх ставити запитання, допомагати один одному або дискутувати на задані теми. Тобто, загальною рекомендацією для викладачів є створення почуття спільності в онлайн-середовищі.

Надія БУГАЙ, к.е.н., доцент,
кафедра аудиту

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ “ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ” В СИСТЕМІ РЕАЛЬНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

За умов загрозового розповсюдження коронавірусу, а також для зменшення ризиків його поширення, більшість вищих навчальних закладів за рекомендацією Міністерства освіти і науки України ухвалили рішення про перехід на дистанційну форму навчання. Традиційні аудиторні заняття зі студентами стали неможливими, що створило для всієї системи вищої освіти безпрецедентну ситуацію. У зв'язку з цим всі очні заняття (в т. ч. лекційні, практичні, лабораторні) при наявності віртуального середовища були перенесені в режим “он-лайн”.

Це докорінно змінило розуміння змішаного і дистанційного навчання і зумовило швидке освоєння нових цифрових технологій викладачами всіх дисциплін. Цифрові технології, в свою чергу, суттєво вплинули на комунікацію учасників освітнього процесу. За таких умов викладачі змушені і